

КОБЗАР В. В.,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
цивільного, господарського,
адміністративного права і процесу
(Чернігівський національний
технологічний університет)

УДК 342.98

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ, МОРАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СКЛАДОВОЇ СЛУЖБОВОГО ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ

Стаття присвячена визначенню правової та моральної культури сучасного державного службовця як елементів, що впливають на процес проходження ним державної служби. Її актуальність визначена наявною сукупністю професій, які своїм функціональним статусом здатні загалом упливати на авторитет державної влади в суспільстві. Так як основу професійної культури кожної особи, котра проходить службу в державних органах та установах, становлять результати її службово-трудової діяльності, зумовлені високим рівнем професійної моралі й загальноприйнятими нормами культури поведінки особи, поняття моралі тут має бути визначено обов'язково як у загальному значенні, так і як ті норми, які загалом регулюють дії та службову поведінку, чим становлять її морально-правовий аспект.

Під час дослідження такого феномена, як морально-правова культура державного службовця, робиться спроба виявити взаємозв'язок моралі й культури, що дасть змогу зрозуміти її сутність і структуру.

Ключові слова: мораль, культура, моральна культура, правова культура, державна служба, державний службовець.

Статья посвящается определению правовой и моральной культуры государственного служащего как элементов, которые влияют на процесс прохождения им государственной службы. Ее актуальность определяется наличием совокупности профессий, которые своим функциональным статусом способны в целом влиять на авторитет государственной власти в обществе. Поскольку основу профессиональной культуры каждого лица, проходящего службу в государственных органах и учреждениях, составляют результаты его служебно-трудо-вой деятельности, обусловленные высокой степенью профессиональной морали и общепринятыми нормами культуры поведения данного лица, то понятие морали здесь должно иметь обязательное определение как в общем значении, так и в качестве тех норм, которые в целом регулируют действия и служебное поведение, чем составляют его морально-правовой аспект.

В результате исследования такого феномена, как морально-правовая культура госслужащего, делается попытка определить взаимосвязь морали и культуры, что позволит понять ее сущность и структуру.

Ключевые слова: мораль, культура, моральная культура, правовая культура, государственная служба, государственный служащий.

This article is devoted to the law and morals definitions of a civil servant. Many professional regulations of a person in our society have been taken into considerations. The author makes an attempt to find interconnection between the morals and culture with reference to the new treatment of morals as a culture phenomenon which has been formed in the western ethics, philosophy, culture and religion. It allows to understand the essence, law and morals culture of an individual taking service in the state establishment.

The author makes an attempt to find interconnection between the morals and culture with reference to the new treatment of morals as a culture phenomenon which has been formed in the western ethics, philosophy, culture and religion. It allows to understand the essence, law and morals culture of an individual taking service in the state establishment.

Key words: *morals, culture, law culture, morals culture, state service, civil servant.*

Вступ. Сучасні демократичні процеси, що відбуваються в нашій державі, визначаються певними змінами, перетвореннями й завданнями, які вона ставить перед собою, і мають не лише матеріальне, а й моральне підґрунтя.

Також зміна соціально-політичної системи, економічних відносин створює множину нестандартних ситуацій, які не регулюються правовими нормами через їх відсутність чи застарілість [1].

Від рівня моральності державних службовців багато в чому залежить не лише авторитет влади, ефективність реалізації стратегічних цілей, конкретних рішень на всіх рівнях управління, а й соціальне відчуття суспільства.

Із цих позицій вирізняють усвідомлення людиною свого внутрішнього «я», якого вона повинна неухильно дотримуватись, і конкретні форми, межі зовнішнього вияву поведінки особи щодо інших осіб, соціальної групи, суспільства, держави у вигляді вимоги, веління, заборони.

Дотримання службовцем, який перебуває на будь-якій державній службі, моральних зобов'язань і вимог, основаних на етичних стандартах і принципах, покликано сприяти зміцненню авторитету державної влади, викликати довіру фізичних і юридичних осіб до здійснюваної внутрішньої державної політики, забезпечувати єдину морально-правову основу для узгоджених та ефективних дій як правоохоронних, так і інших державних структур. Усього цього можливо досягти лише шляхом володіння високим рівнем моральної та правової культури, що являє собою тандем правових норм і моральних принципів.

Правовій науці відомо, що регулювання будь-яких відносин у суспільстві здійснюється не лише сукупністю правових норм, регламентованих законодавством, а й іншими соціальними нормами, до яких належать звичаї, традиції, норми моралі, що склалися в цьому суспільстві, а також завдяки правилам суспільного життя. Так, нормативна сила притаманна не лише праву, вона властива всій системі соціального регулювання й містить як соціальні норми, так і відповідні їм форми суспільної свідомості, які полягають в усвідомленні кожною особою своїх учинків [2, с. 33]. Це питання на теоретичному рівні досліджувалося багатьма науковцями, окремі аспекти викладені в працях М. Цвік, В. Ткаченко, Л. Рогачова [3, с. 228], Я. Щепанського [4, с. 49], С. Сливки [5, с. 40], Т. Аболіної [6, с. 195], Є. Маркаряна [7, с. 97], Ф. Щербака [8, с. 3], Я. Хайкіна [9, с. 48], Л. Дехтярьова [10, с. 187], С. Кушнарьова [11, с. 48].

Постановка завдання. Метою статті є визначення правової та моральної культури сучасного державного службовця як елементів, що впливають на процес проходження ним державної служби.

Результати дослідження. У багатьох випадках правові норми мовбито вирости з моральних принципів. Дотримання норм права є моральним обов'язком кожного громадянина,

що визначається моральною та правовою культурою всього суспільства. І право, і мораль мають подібні, хоча й не тотожні системи оцінювання – обидві ці нормативні системи засуджують протиправні вчинки.

Мораль можна охарактеризувати як систему норм і принципів, які виникають із необхідності узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством (класом, соціальною групою, державою), направлені на регулювання поведінки відповідно до понять добра і зла й підтримуються особистими переконаннями, традиціями, силою суспільної думки [12, с. 287].

Мораль має історичний характер, але в усі часи критерієм моральних норм бали категорії добра, зла, чесності, порядності, совісті, честі. Вона охоплює майже всі сфери життя – економіку, політику, право тощо. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісне спілкування.

При дослідженні такого феномена, як моральна культура державного службовця, зробимо спробу виявити взаємозв'язок моралі й культури, що дасть змогу зрозуміти його сутність і структуру.

На сьогодні в західній етиці, філософії, культурології формуються нові підходи до моралі як феномена культури. Нині затвердилась думка, що мораль трансформується відповідно до її перебування у сфері культури чи цивілізації.

Культура розглядається як єдність, що соціалізує особистість за допомогою цінностей і норм, а суспільство встановлює певні лінії соціального контролю (у тому числі морального) за її поведінкою. Культура, як і мораль, пов'язана з усіма сторонами суспільної життєдіяльності й надає їм змісту та направленості.

Мораль, моральна культура є сутнісним компонентом культури, духовно-практичним способом освоєння дійсності, який визначає зміст соціальних перетворень. Моральна культура характеризує якісний рівень функціонування моралі в суспільстві. Її основу становлять моральна свідомість, моральні взаємини й моральна поведінка, які є моральними зразками, принципами, цінностями та нормами.

На їх основі складаються мотиви моральної поведінки, спілкування й учинки як першоеlementи моральної діяльності. Ця система базується на таких традиційних категоріях моралі, як добро, зло, обов'язок, відповідальність, справедливість, моральна свобода, честь, гідність, совість, сором тощо. Мораль за своїм змістом визначає межі людської поведінки та є рефлексією щодо того, як обрати оптимальну поведінку в певній ситуації.

Найбільш загальні поняття моралі допомагає виробити етична теорія. Мораль окреслює сферу буття морального в суспільстві, а етика – його наукове, теоретичне осмислення. Варто виходити з більш усталеного поняття «моральна культура» як найширшого та найповнішого за своїми сутнісними характеристиками, якими охоплюється сфера функціонування й розвитку моралі та моральності в суспільстві в єдності моральної свідомості, моральних відносин і моральної поведінки, складовою якої є етична культура як культура свідомості й поведінки згідно з приписами етики. Етична культура є спеціальним різновидом моральної культури й становить її основу. Етика як фактор соціальних змін у зв'язку з ускладненням соціальних відносин і професійної диференціації в сучасний період набуває необхідної практичної конкретності. Останніми десятиліттями інтенсивно розробляються розділи прикладної етики, основу яких являє собою професійна етика. За визначенням Є. Федоренка, «предметом професійної етики є буття професійної моралі, її специфіка, умови формування, закономірності розвитку в конкретних історичних формаціях» [13, с. 15].

Зміст праці та її характер вимагає певного типу й стилю поведінки, відповідних засобів розв'язання проблем, особливих знань і підходів до їх вирішення, вироблення специфічних норм і цінностей, що набувають морального змісту об'єктивно (за становищем груп і професій) і суб'єктивно (у процесі їх реалізації на практиці).

Залежно від професії, її соціального характеру й змісту, формуються професійні норми та цінності соціальних груп, що не тільки регламентують і регулюють діяльність, а й нерідко є формою соціального захисту їхніх членів, а то й закріплення корпоративного інтересу та утвердження своїх привілеїв.

В окремих сферах професійної діяльності обов'язковість моральних нормативних вимог різна, а в деяких вона має досить жорсткий характер, контролюється, регулюється й набуває санкцій і навіть правового контролю. Це стосується й державних службовців.

Державна служба в органах, структурах і підрозділах державної служби прямо пов'язана з мораллю, моральним обличчям кожного її працівника.

До державного службовця як при вступі на державну службу, так і під час виконання службових повноважень повинні висуватись такі вимоги: дотримання моральних норм, вірність вищим моральним принципам і державі; ставлення державних інтересів вище за індивідуальні, приватні інтереси, цілі, завдання політичних партій, інших громадянських об'єднань; дотримання принципів державної служби; постійна готовність виступити на захист Конституції та Законів України; ніколи не порушувати положень прийнятої присяги на вірність державі й не відмовитись від виконання законних вимог за своєю посадою; прагнення відшукувати й використовувати найбільш ефективні та економічні способи виконання функціональних обов'язків; не приймати для себе або для членів своєї сім'ї ніяких благ і переваг, використовуючи при цьому свої службові повноваження; не давати жодних особистих обіцянок, пов'язаних із посадовими обов'язками; ніколи не використовувати будь-яку інформацію, одержану конфіденційно під час виконання своїх посадових обов'язків як засіб одержання особистої вигоди; вести себе з достоїнством; демонструвати ввічливе, коректне звернення, безпристрасність, принциповість, прагнення глибоко розібратись у сутності питання, уміння вислуховувати й розуміти іншу пропозицію. Ці умови становлять систему принципів і норм службової поведінки.

Ю. Стариков зазначав: «Проступком, який ганьбить честь і гідність державного службовця, може визнаватись така дія або бездіяльність, котра хоча й не є злочинною, але за своїм характером несумісна з високим званням державного службовця й робить неможливим подальше виконання ним своїх службових повноважень: грубе порушення загальноприйнятих норм і правил поведінки, що принижує авторитет державної служби, навмисні порушення закону; недобросовісність, що зумовила суттєві негативні наслідки; систематичні дії чи бездіяльність, які свідчать про навмисне порушення державним службовцем даної ним присяги» [14, с. 333].

Отже, зразкові знання службовцем своєї професії, його високий науковий і методичний рівень підготовки – є необхідною умовою успіху службової діяльності й водночас однією з важливих передумов формування професійної культури.

Моральна професійна культура державних службовців ґрунтується на морально-етичних і правових нормах.

Морально-етичні норми підносять рівень професійної культури особового складу державної служби, створюючи тим самим нормативну етику, предметом якої є закономірності нормативної регуляції поведінки, проблеми кодифікації й систематизації норм і правил моралі та яка вивчає зміст понять добра і зла, обов'язку, совісті, відповідальності, честі й гідності, визначає межу вчинків, мотиви поведінки людей [15, с. 152]

Висновки. Дія моральних норм у юридичній галузі має рекомендаційний зміст, але їх уміле використання формує рівень професійної культури державного службовця. То ж з усіх людських почуттів у нашому випадку доречно виділити такі моральні почуття, які є найважливішим засобом спілкування й регулятором соціальної людської поведінки.

У характеристиці психологічного підґрунтя притаманної державному службовцю професійної культури головне місце мають посідати такі моральні засади, які повною мірою уособлювали б його службовий перфекціонізм. До них варто зарахувати ті, які, на нашу думку, диференціюються на загальносуспільні, що мають формувати особистість із позиції загального поняття моралі, і спеціальні, що формують професійний вигляд особи-службовця, входять до структури його адміністративно-правового статусу, чим оформлюють певне уявлення про його службово-професійну й особисту спрямованість. Це – почуття відданості своїй справі, колективного співтовариства і підтримки, повага до гідності особистості, пристосування до певних потреб, адекватна вимогливість до вирішення ділових питань, до-

бронічний настрій у виконанні своїх професійних обов'язків, непідкупність, безпристрасність, неупередженість, невибагливість, ділова (службова) репутація, почуття совісті й честі. Нам видається, що наявність саме таких моральних якостей допоможе уникнути конфліктів із підлеглими і співробітниками в майбутньому, а також дотримуватись справедливо та розумно оптимальної межі відносин без приниження гідності й грубощів, а навпаки, реалізує поєднання вимогливості з толерантним, можливо навіть емпатичним, ставленням до осіб, котрі безпосередньо або опосередковано пов'язані з ним певним правовідношенням.

Список використаних джерел:

1. Кобзар В.В. Адміністративно-правовий статус персоналу кримінально-виконавчої установи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.В. Кобзар. – Ірпінь, 2012. – 20 с.
2. Лукашева Е.А. Общая теория права и многоаспектный анализ правовых явлений / Е.А. Лукашева // Советское государство и право. – 1975. – № 4. – С. 33.
3. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. освіти] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка та ін. ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2002. – 427 с.
4. Щепанский Я. Элементарные понятия социологии / Я. Щепанский ; пер. с пол. В.Ф. Чесновой. – Новосибирск, 1967. – 247 с.
5. Сливка С. Професійна культура юриста: теорет.-методол. аспект / С. Сливка. – Львів : Світ, 2000. – 333 с. – С. 305–326.
6. Аболіна Т.Г. Моральна культура в контексті соціокультурної динаміки (філософсько-етичний аналіз): дис. ... докт. філос. наук / Т.Г. Аболіна. – К. : Київ. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, 1999. – 401 с.
7. Маркарян Е.С. Теория культуры и современных наук. Логико-методический анализ / Е.С. Маркарян. – М. : Мысль, 1983. – 256 с.
8. Щербак Ф.Н. Профессионально-нравственная культура труда / Ф.Н. Щербак. – М. : Знание, 1985 – 64 с.
9. Хайкин Я.З. Взаимодействие норм права и морали / Я.З. Хайкин. – Тарту, 1963. – 125 с.
10. Дехтярев И.Л. О культуре и стиле работы начальствующего состава органов внутренних дел / И.Л. Дехтярев. – К., 1972. – 187 с.
11. Кушнар'ов С.В. Формування професійної культури майбутніх працівників правоохоронних органів / С.В. Кушнар'ов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : КІВС, 2002. – С. 105.
12. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – С. 287.
13. Федоренко Е.Г. Профессиональная этика / Е.Г. Федоренко. – К. : Вища школа, 1984. – С. 15.
14. Стариков Ю.И. Службное право / Ю.И. Стариков. – М. : Бек, 1996. – С. 333.
15. Букреев В.И. Этика права: От истоков этики права к мировоззрению / В.И. Букреев, И.Н. Римская. – М. : Юрайт, 1998. – С. 152.

